

Drs. J. J. Hoornweg

Geboren in Rotterdam 17-10-1909

Overleden in Halsteren 04-01-1995

Een lentemorgen op de zonnige „Aaborg”

Drs. HOORNWEG VERTELT VAN „PRO JUVENTUTE”

Het is een blijde heldere voorjaarsmorgen, een stralende zon werpt haar koesterend en groeizaam licht over het Groningsche weidelandschap, en ook wij, achter de breede ruiten van de directeurskamer in de „Aaborg”, het observatiehuis van de afdeling Groningen der stichting Pro Juventute, krijgen ons deel van deze weldadige lenteweelde.

Op het erf zien wij een jongen van een jaar of veertien, een emmer aan de hand. Vroolijk schalt zijn lach op als hij ziet hoe twee peuters, kinderen van den directeur, met volle overgave van hun kleutergemoed, een houten autootje door de sloot trekken. Onbezorgd is zijn lach, frank en vrij zijn houding. Een kwajongen met een leuk open gezicht, dien je, net als bij alle jongens, de kwajongensstreken van het gezicht leest. Toch is het geen gewone jongen. Hij is in de Aaborg ter observatie opgenomen. Vrij is hij ook niet, het hek mag hij niet uit. Of hij er lust toe heeft? Je zou het niet zeggen, want aan heel zijn houding is te zien dat hij zich wel vrij v o e l t. En mogelijk is dat wel één van de eerste vereischten voor dit joch, om te worden wat hij zich nu soms al waant. Een jongen als alle anderen. Een bengel misschien, maar toch een jongen als alle andere jongens. Geen „geval”, geen „officiersklantje”.

Tegenover ons, met de rug naar het raam, zit de directeur der stichting, drs. J. J. Hoornweg, die binnenkort Groningen gaat verlaten in verband met zijn benoeming tot directeur van het Centraal Bureau van de Vereeniging van Reclasseeringsinstellingen. Het is nog een jonge man deze directeur en als de zon op zijn gezicht speelt, krijgt dat gezicht iets van een blijde jongensachtigheid. Toch verraden zijn energieke trekken, zijn doordringende blik dat drs. Hoornweg heusch wel van wanten weet en zich niet in een hoekje laat dringen. Elke beweging, elk handgebaar drukt gezag uit. Geen benauwend, knellend gezag, maar het bevrijdende, vertrouwen inboezemende gezag van den meester, ja we zouden haast zeggen van den vader.

„Ik heb twee hobbies, waaraan ik mij het liefst overgeef”, vertrouwt ons deze doctorandus in de Letteren en Ambtenaar van de Kinderwetten ons toe, „en dat is de kinderbescherming en de literatuur. En die tracht ik zooveel mogelijk te combineeren. Dat heb ik o.a. gedaan in mijn dissertatie over de kinderbescherming in de letterkunde, waarop ik straks hoop te promoveeren. En bij de bestudeering van dat onderwerp valt het op hoe, zoowel Piet Bakker met zijn Ciske de Rat als Ankie Servaes in haar boeken toch een geheel verwrongen beeld geven van de kinderboeken. De literatoren laten steeds hun hoofdpersoon als de gave, ongerepte figuur van het individu oprijzen tegen een achtergrond van wel goed bedoelde maar toch jammerlijk mislukte poging tot kinderbescherming.”

En zoo zitten wij plots met één grooten reuzenzwaai midden in ons onderwerp: de geschiedenis en het werk van **Pro Juventute**.

Het was in het midden van de vorige eeuw, dat er in ons land belangstelling kwam voor het verwaarloosde kind. Die belangstelling manifesteerde zich o.m. in de vestiging van de Heldringgestichten en de inrichtingen in Hoenderloo. Voor de samenhang tusschen verwaarloozing en jeugdcriminaliteit bestond echter nog heel weinig begrip. Dat kwam pas in de negentiger jaren, vooral ook door de dissertatie over de Rijksopvoedingsgestichten van mr. J. Simon v. d. Aa, later hoogleeraar

te Groningen. Het was dezelfde mr. Simon v. d. Aa die een belangrijke aandeel had bij de totstandkoming van de kindwetten in 1901, die een jaar later in werking kwamen. Het systeem van deze kindwetten nu is niet in de eerste plaats opgericht om het kind te straffen, maar om de beste maatregelen te treffen ten aanzien van de toekomst van dat kind. In verband hiermee is het noodzakelijk dat de rechter niet alleen op de hoogte is van het gepleegde delict, maar ook van de omstandigheden waaronder het kind verkeert.

Intusschen was reeds in 1896 in Amsterdam opgericht de vereeniging „Pro Juventute". En vrijwel direct zag men in van hoe groot belang het werk van deze vereeniging was voor de kindbescherming, vooral bij het onderzoek naar de omstandigheden, waaronder het delict gepleegd werd. Aanvankelijk werd dit onderzoek geheel geleid door leden van Pro Juventute, maar al dra zag men in dat voor dat werk toch een zekere mate van deskundigheid vereischt was: de ambtenaar van de kindwetten was geboren.

Groningen slaat toe.

Het is jammer maar waar, dat Groningen aanvankelijk weinig initiatief toonde op het gebied van de Kinderbescherming. Pas 12 jaar later dan in Amsterdam werd te Groningen in 1908 een vereeniging van Pro Juventute opgericht. De eerste ambtenaar van de Kindwetten kwam in Groningen vier jaar later dan in Amsterdam, nl. in 1912. Intusschen was mr. Simon v. d. Aa hoogleeraar te Groningen geworden. En van dien tijd af heeft onze provincie op haar tellen gepast. Zoo was het in Groningen dat het eerste observatiehuis voor jongens werd opgericht in 1912. Het was in een verbouwde villa, achter het Sterrebosch, waar slechts voor 13 jongens plaats was, waar de eerste directeur, de heer J. v. d. Zijl, zijn werk begon. Klein en primitief misschien, maar thans zal er niemand meer zijn die het enorme belang en de groote draagkracht van deze daad van Groningsch initiatief zal ontkennen. Nu was het toch maar mogelijk geworden om geregeld 13 jongens gedurende een periode van een paar maand in alle opzichten te observeeren. En dat niet alleen in Groningen, maar het voorbeeld van het hooge Noorden werd in het Westen van ons land spoedig gevolgd! Wij kunnen dan ook gerust zeggen dat vele jongens het mede aan hun verblijf in een observatiehuis te danken hebben dat zij geen „gevallen" zijn gebleven of geworden, maar dat zij nu zijn mannen die met eere hun plaats innemen in onze maatschappij.

Moeilijk maar mooi.

Inderdaad is het werk in een Observatiehuis niet gemakkelijk, vertelde ons drs. Hoornweg, maar het is toch ook zulk buitengewoon mooi en dankbaar werk. De grootste moeilijkheid is wel dat de jongens gedwongen zijn om in het Observatiehuis te komen, terwijl het juist zaak is om zooveel mogelijk hun vertrouwen te winnen. In het begin probeeren ze nog wel eens weg te loopen, maar toch valt dat later erg mee, vooral wanneer zij dan het idee hebben dat zij betrekkelijk vrij zijn.

Drs. Hoornweg is verder van oordeel dat je de jongens beter leert kennen naar mate je de teugels kunt laten vieren. Uiteraard draagt de tucht een zeer wisselend karakter, omdat nu eenmaal elke jongen weer anders is en dus anders moet worden aangepakt. Permanent, dat is dus vrijwel van minuut tot minuut staan de jongens onder controle, vaak zonder dat zij zich daarvan bewust zijn. Deze observatie draagt drieërlei karakter nl. medisch-biologisch door den gestichtsarts; psychologisch-psychiatrisch door den psychiater en psychologisch-paedagogisch. Deze laatste en misschien belangrijkste vorm van observatie berust voornamelijk bij den directeur, die veelal tevens ambtenaar van de Kindwetten is (de opvolger van drs. Hoornweg zal die functies evenwel niet combineeren).

Hoewel de inrichting van een neutraal karakter draagt wordt ook, natuurlijk zegt de directeur, ruime aandacht aan de geestelijke verzorging besteed. In de stichting zelf gebeurt dit voor de protestantsche

jongens door den Ned. Herv. jeugdpredikant ds. G. C. H. Bos. Voor de kerkgang worden de daarvoor in aanmerking komende jongens geregeld gehaald.

De „Aaborg“ .

Licht achterover leunend in zijn stoel heeft drs. Hoornweg ons dit alles verteld. Zoo nu en dan een zin onderstrepd met een gebaar van zijn pijp. Onophoudelijk gleeed onze pen over het papier, het eene velletje na het andere raakte bedekt met hiërogliefen. En steeds was er de zon, de pittige voorjaarszon, die de Aaborg deed stralen in een warm licht. En die zon herinnert er ons opeens aan dat wij nog een vraag hebben: Mijnheer Hoornweg, U had het over dat huis achter het Sterrebosch, wanneer bent u vandaar naar hier verhuisd?

„Ja, dat is een heel verhaal“, zegt de directeur, steekt zijn pijp opnieuw aan, blaast een paar groote bellen rook door de kamer en dan hooren wij het verhaal. „Toen ik in 1938 als directeur werd benoemd, was het huis eigenlijk al lang te klein en de plannen lagen al klaar ook.“ Met krachtigen steun van het Rijk kon de bouw worden uitgevoerd. Het terrein was ideaal voor het werk, dicht genoeg bij de stad om van de voordeelen te profiteeren en toch ook weer echt buiten. De naam heeft een dubbele beteekenis, in de eerste plaats is het een zwakke herinnering aan prof. mr. J. Simon v. d. Aa. Tevens vormt de naam een geografische aanduiding ,want in vroeger eeuwen liep over dit terrein de bedding van de Groninger Aa. Was het gebouw in December '40 betrekkelijk met stille trom in gebruik genomen, de list mocht niet baten, nauwlijks een jaar later waren het de „grijze muizen“ die er met vliegend vaandel en slaande trom hun hoofdkwartier vestigden.

Een zeef.

Drs. Hoornweg moest met zijn kroost zich maar behelpen in het vroegere Kinderziekenhuis, dat door de „grijze muizen“ onwaardig was bevonden. Uiteraard had dit gebouw meer weg van een „zeef“ dan van een „safe“ en ieder was blij toen de Aaborg in Mei '44 leeg kwam. Pas toen de Volksdienst het gebouw weigerde, kreeg Pro Juventute het terug. Intusschen was Dolle Dinsdag gekomen en de Aaborg was weer bezet, nu door Duitsche spoorwegmensen. Na tijdens de bevrijding angstige dagen in de kelder van het Kinderziekenhuis te hebben doorgebracht, is drs. Hoornweg domweg en brutaal met zijn 38 jongens in de Aaborg teruggekeerd. Het was er een onbeschrijflijk vieze bende, maar dat kon verholpen worden. Het halve varken, dat de „logees“ in hun haast hadden vergeten, was in elk geval een kleine vergoeding!

ZATERDAG 5 APRIL 1947

Nieuwe Provinciale Groninger Courant